

УДК 330.341:351.863(045)

**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТОВАРНИХ РИНКІВ НА ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА БЕЗПЕКУ КРАЇНИ**

**Кислова Л. А.**, к.е.н., доцент кафедри економіки та фінансово-економічної безпеки, Маріупольський державний університет

**Кислова Л. А. Влияние глобализации товарных рынков на экономический рост и безопасность страны.**

Глобализация мировой экономики – это достаточно многогранное понятие, которое охватывает сразу несколько измерений: экономическое, социальное, политическое, культурное и др. Наличие границ между странами является условием, позволяющим нам различать понятия интернационализации и глобализации. Глобализация, в противовес интернационализации, основана на отсутствии этих границ. Вместо национальных структур, управляющих экономическими процессами в ходе интернационализации возникают наднациональные структуры. К таким структурам, прежде всего, можно отнести транснациональные корпорации и международные экономические организации. В условиях интернационализации каждый товар имеет конкретную страну своего производства. В условиях же глобализации конкретную страну указать уже нельзя, поскольку производство различных компонентов продукта и конечная его сборка осуществляются во многих странах мира. Таким образом, с одной стороны, глобализация неразрывно связана с процессом, с другой стороны, глобализация имеет качественное отличие. Глобализация является сложным процессом образования взаимосвязей в мировой экономике и представляет собой высшую, но не конечную степень интернационализации, когда международная экономическая интеграция достигает масштабов построения глобального товарного рынка, в условиях которого наблюдается потеря национального экономического суверенитета. В условиях глобального рынка мировые ценовые тенденции являются общими для всей мировой экономики и подчиняют процессы национального ценообразования. Альтернатива заключается в том, что процесс глобализации – это лишь временный процесс для мировой экономики, и все развитие мировой экономики характеризуется чередованием процессов интеграции и дезинтеграции.

**Кислова Л. А. Влияние глобализации товарных рынков на экономическое развитие и безопасность страны.**

Глобализация мировой экономики является достаточно многогранным понятием, охватывающим сразу несколько измерений: экономическое, социальное, политическое, культурное и др. Наличие границ между странами является условием, позволяющим нам различать понятия интернационализации и глобализации. Глобализация, в противовес интернационализации, основана на отсутствии этих границ. Вместо национальных структур, управляющих экономическими процессами в ходе интернационализации возникают наднациональные структуры. К таким структурам, прежде всего, можно отнести транснациональные корпорации и международные экономические организации. В условиях интернационализации каждый товар имеет конкретную страну своего производства. В условиях же глобализации конкретную страну указать уже нельзя, поскольку производство различных компонентов продукта и конечная его сборка осуществляются во многих странах мира. Таким образом, с одной стороны, глобализация неразрывно связана с процессом, с другой стороны, глобализация имеет качественное отличие. Глобализация является сложным процессом образования взаимосвязей в мировой экономике и представляет собой высшую, но не конечную степень интернационализации, когда международная экономическая интеграция достигает масштабов построения глобального товарного рынка, в условиях которого наблюдается потеря национального экономического суверенитета. В условиях глобального рынка мировые ценовые тенденции являются общими для всей мировой экономики и подчиняют процессы национального ценообразования. Альтернатива заключается в том, что процесс глобализации – это лишь временный процесс для мировой экономики, и все развитие мировой экономики характеризуется чередованием процессов интеграции и дезинтеграции.

**Kyslova L. Influence on economic development and safety of countries the globalization of commodity markets.**

Globalization of the global economy is quite multifaceted concept that encompasses multiple dimensions: economic, social, political, cultural and others. The presence of borders between countries is a condition that allows us to distinguish the concept of internationalization and globalization. Globalization against internationalization, based on the absence of these boundaries. Instead of national structures managing economic processes of globalization in the emerging supranational structure. These structures primarily include multinational corporations and international economic organizations. Internationalization of each product has a specific country of manufacture. In the same globalization specify a specific country is not possible, because the production of various product components and final assembly performed in many countries. So, on one hand, globalization is inextricably linked with the process of internationalization, on another hand, globalization has a qualitative difference. Globalization is a complex process of formation in the global economy relationships and is the highest, but the final stage of internationalization, when international economic integration is the extent of building a global commodity market, in which there is a loss of national economic sovereignty. In a global world market price trends are common to the entire world economy and subordinate processes of national pricing. The alternative is that the process of

globalization - is only a temporary process for the global economy, and the entire global economy is characterized by alternating processes of integration and disintegration.

**Постановка проблеми.** В умовах впливу глобалізації на національну економіку пріоритетним завданням є гарантування економічної безпеки держави і формування ефективних механізмів управління нею. Аналіз економічної ситуації показує, що найбільш масштабну систему викликів економічній безпеці України формує глобалізація товарних ринків. Вивчення питань глобалізації і її впливу на національну економіку в сучасному світі складається з трьох основних блоків. Перший включає аналіз причин, механізмів і швидкості процесу глобалізації у світовій економіці. Другий блок питань включає теоретичний і емпіричний аналіз динаміки економічної нерівності країн світу під впливом екзогенних чинників, які формуються на глобальних ринках. Третій блок присвячений моделям економічного зростання в контексті безпосереднього емпіричного дослідження процесу інтеграції країн до світового ринку. Тому дослідження аспекту глобалізаційних процесів у формуванні економічної безпеки держави дає змогу визначити фактори сталого розвитку національної економіки.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання економічної безпеки держави, пов'язані із визначенням національних економічних інтересів у міжнародній господарській системі, формування заходів щодо управління безпекою в умовах глобалізації товарних ринків висвітлювали вітчизняні та зарубіжні вчені Абалкін Л. І., Валлерстайн І., Гражевська Н.І., Дацій О.І., Здрілюк І.С., Іноземцев В.Л., Коваль Я. В., Крафтс Н., Кругман П., Левіт Т., Лук'яненко Д.Г., Неклеса А.І., Олейников Е.А., Омае К., Осипов Ю.М., Ругман А.В., Сенчагов В. К., Сорос Дж., Філіпенко А.С., Фукуяма Ф., Хвесик М.А., Хлобистов Є.В., Шевчук В.Я. та інші. Проте глобалізаційні аспекти гарантування економічної безпеки держави та напрями економічного розвитку країни за умов впливу глобалізації товарних ринків потребують подальшого теоретичного та практичного розгляду.

**Мета дослідження** - виявлення впливу процесів глобалізації ринків ресурсів та продуктів на економічну безпеку та розвиток країни.

**Виклад основного матеріалу.** Глобалізація являє собою складний процес утворення взаємозв'язків у світовій економіці. Особливістю цього процесу є постійна взаємодія між національними чинниками і міжнародними, між світовою економікою як цілим і окремими країнами як частинами цього цілого. За рахунок усунення міжнаціональних кордонів економічної системи окремих країн стають все більш відкритими. Як відомо, відкриті системи володіють більшим потенціалом для самоорганізації. Економічні ресурси, маючи високий ступінь географічної мобільності, спрямовуються в ті регіони, в яких вони можуть бути використані з більшою ефективністю. Країни та регіони виявляються залученими в якісно нову конкуренцію – глобальну конкуренцію.

На основі вивчення теоретичної літератури можна виділити ряд концепцій глобалізації: глобалізація як транснаціоналізація; глобалізація як виникнення агломерацій; глобалізація як уніфікація; глобалізація як вестернізація; глобалізація як зниження бар'єрів для обміну; глобалізація як зростання мереж світової взаємозалежності; глобалізація як виникнення транснаціональних структур.

Термін «глобалізація» був вперше запропонований професором Гарвардської школи бізнесу Теодором Левітом у 1983 році в статті «Глобалізація ринків» [1]. Цим поняттям він визначив конвергенцію ринків у всьому світі за допомогою дії нової форми підприємств, названих «глобальними фірмами». Під ними Левіт розумів транснаціональні корпорації (ТНК). В образному плані, глобалізація знаменує собою перехід від моделі «made in» до моделі «made by», коли важливо, який виробник зробив товар, і не важливо, в якій країні.

Подальший розвиток поняття «глобалізація» отримало в працях відомого японського дослідника і фахівця в області стратегії управління Кенічі Омае. Він запропонував поняття «Тріади» - трикутника, утвореного США, Японією та Західною Європою. К. Омае для опису процесу глобалізації використовує концепцію «Чотири «І»: інвестиції, індустрія, інформаційні технології, індивідуальні споживачі. За рахунок глобалізації вільні потоки товарів, ініційовані «Чотири «І», призводять до утворення регіональних держав. До таких «регіональних держав» К. Омае відносить Північну Італію, Баден-Вюртемберг (або Верхній Рейн), Силіконову долину і зону Затоки в Каліфорнії; трикутник Сінгапур - Джохор (південний штат Малайзії) і сусідні острови Індонезії, місто Пусан (на південному краю Корейського півострову), Токіо з прилеглими до нього районами та ін. Таким чином, вільне переміщення товарів у глобальній економіці призводить не стільки до уніфікації світового простору, скільки до утворення агломерацій, або кластерів, які «як магніт» притягують до себе економічні ресурси.

На думку В. Іноземцева, глобалізацію можна визначити як «процес перетворення регіональних соціально-економічних систем, які вже сягнули високого ступеня взаємозалежності, в єдину всесвітню систему, що розвивається на базі відносно уніфікованих закономірностей». Або як «перетворення ряду відособлених світогосподарств (l'espomie-monde) у світову економіку (l'espomie-mondiale)» [2]. На думку В. Іноземцева, провідну роль у процесі глобалізації грає західний розвинений світ. Уніфікація світового простору, що відбувається, має чіткий напрям - у бік стандартів західного суспільства.

Ніколас Крафтс, професор Лондонської школи економіки, дає історичний огляд процесу глобалізації у статті «Globalisation and Growth: an Historical Perspective». [3]. Він розглядає глобалізацію як процес інтеграції ринків товарів і капіталу в усьому світі, в якому відбувається зниження бар'єрів для міжнародної торгівлі та іноземних інвестицій.

Глобалізація є поняттям, тісно пов'язаним з терміном «інтернаціоналізація світової економіки». Глобалізація, як і інтернаціоналізація, описує процес зв'язування світового економічного (і не тільки економічного) простору. Однак існує важлива відмінність. Інтернаціоналізація – це встановлення різноманітних зв'язків між

окремими країнами, які, тим не менше, зберігають свої кордони. Наявність кордонів між країнами є умовою, що дозволяє нам розрізнити поняття інтернаціоналізації і глобалізації. Глобалізація, на противагу інтернаціоналізації, заснована на відсутності цих кордонів. Замість національних структур, керуваних економічними процесами в ході глобалізації виникають наднаціональні структури. До таких структур, перш за все, можна віднести транснаціональні корпорації і міжнародні економічні організації. В умовах інтернаціоналізації кожен товар має конкретну країну свого виробництва. В умовах же глобалізації конкретну країну вказати вже не можна, оскільки виробництво різних компонентів продукту і кінцеве збирання здійснюються в багатьох країнах світу.

Таким чином, з одного боку, глобалізація нерозривно пов'язана з процесом інтернаціоналізації, з іншого боку, глобалізація має описану вище якісну відмінність. Це дозволяє сформулювати наступне твердження: глобалізація являє собою новий етап інтернаціоналізації світової економіки, який характеризується стиранням міжнаціональних кордонів.

Далі наводиться розроблена автором даного дослідження логічна схема, що дозволяє провести більш глибокий аналіз поняття глобалізації товарних ринків в розрізі взаємодії національного бізнесу, національного уряду та міжнародних інститутів глобального управління. Пропонується здійснювати аналіз глобалізації в рамках наступних понять, об'єднаних у 2 пари протилежностей:

1. Національний ринок - Глобальний ринок.
2. Політика протекціонізму – Політика лібералізації.

На рис. 1. проілюстровані зв'язки між цими поняттями і місце глобалізації в отриманій структурі.

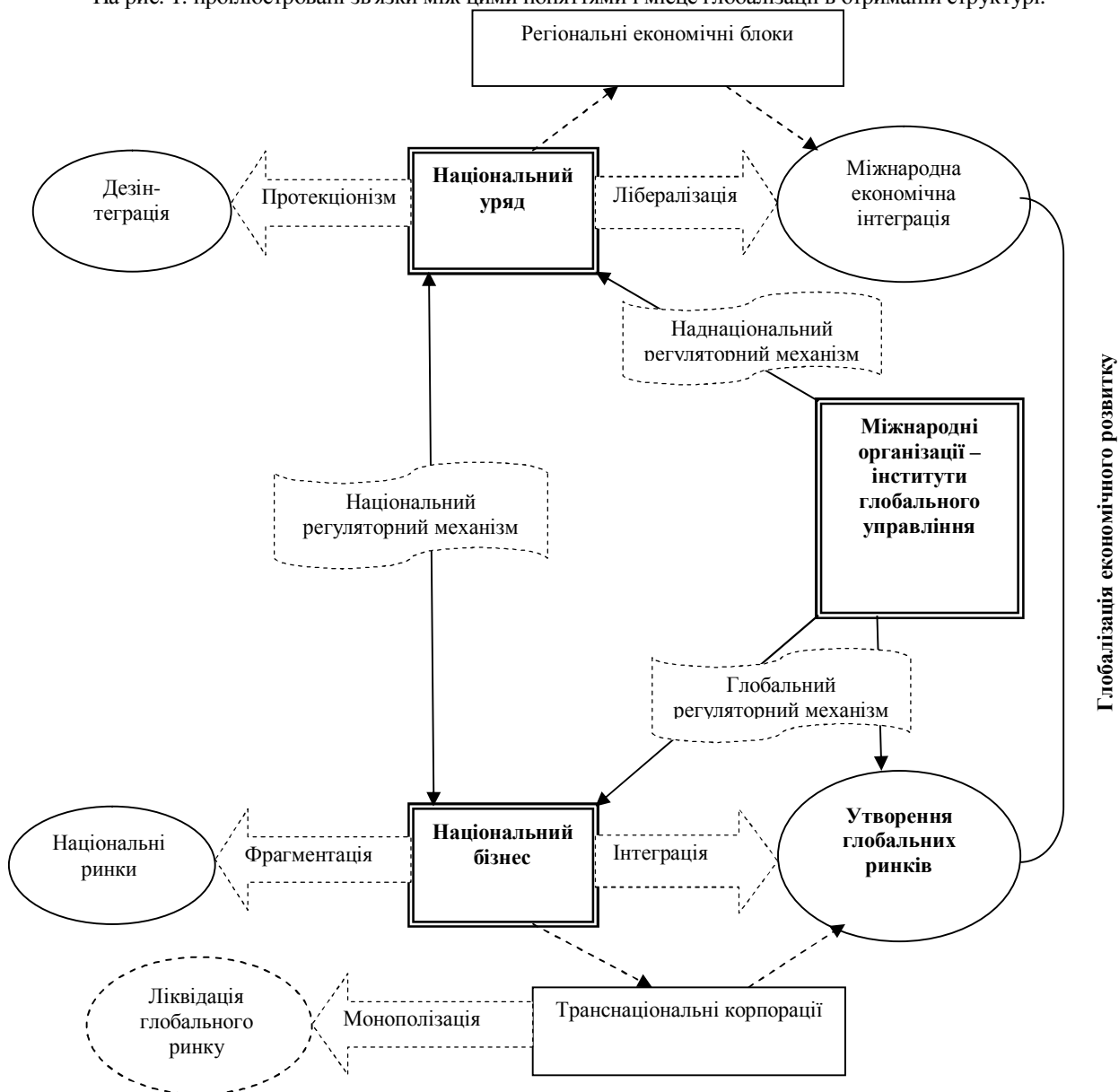


Рис. 1. Логічна схема процесу глобалізації товарних ринків

Розглянемо більш детально співвідношення понять в даній логічній структурі.

1. Національний ринок - Глобальний ринок. З точки зору світової економіки, під національними ринками розуміють локалізацію економічної активності в географічних межах окремо взятої країни. У цій

ситуації ціни визначаються виходячи з місцевих умов, відсутні значимі перетікання товарів, факторів виробництва, фінансових ресурсів, технологій між країнами. Під глобальним ринком розуміється така організація світової економіки, коли обмін здійснюється в масштабах всієї земної кулі. У результаті, формуються єдині світові ціни, які мають істотний вплив на ринки в окремих країнах. У парі національний ринок - глобальний ринок виникає два типи різноспрямованих процесів: інтеграція - об'єднання окремих локальних ринків в один глобальний ринок; фрагментація - розпад глобального ринку як цілого на відокремлені локальні ринки.

2. Протекціонізм - Лібералізація. Під політикою економічного протекціонізму розуміється політика, що полягає у створенні економічних бар'єрів для вільного обміну між країнами. Як правило, політика протекціонізму є спрямованою на захист національної економіки від негативного впливу світового ринку, тобто вона реалізується в напрямі фрагментації.

Під лібералізацією розуміється політика, спрямована на зняття обмежень для міжнародного обміну, що веде до міжнародної економічної інтеграції. Таким чином, економічна інтеграція є наслідком доктрини лібералізму. В парі «політика протекціонізму – політика лібералізації» виникають два типи різноспрямованих процесів: дерегуляція (перехід від політики протекціонізму до політики міжнародної економічної інтеграції) та ізоляція – перехід від вільного обміну до обмежень.

Дані пари протилежностей пов'язуються одна з одною за рахунок прямих і перехресних відносин. Прямі відносини: «Національний ринок – Політика протекціонізму» та «Глобальний ринок – Політика лібералізації». Перехресні відносини виникають в парах: «Політика лібералізації – Національний ринок» та «Політика протекціонізму – Глобальний ринок»

Пара «Політика лібералізації – Національний ринок» характеризує процес установа міжнародних економічних зв'язків між окремими частинами світової економіки – окремими національними економіками, тобто не що інше, як процес інтернаціоналізації.

Глобалізація являє собою найвищий рівень інтернаціоналізації, коли міжнародна економічна інтеграція досягає масштабів побудови глобального ринку. В умовах глобального ринку світові цінові тенденції є загальними для всієї світової економіки та підпорядковують процеси національного ціноутворення. Альтернатива полягає в тому, що процес глобалізації – це лише тимчасовий процес для світової економіки, і весь розвиток світової економіки характеризується чергуванням процесів інтеграції та дезінтеграції.

На іншому полюсі (глобальні ринки, політика протекціонізму) розгортаються антиглобалістичні тенденції. Його виникнення може визначатися реакцією національної економіки на негативні ефекти від глобалізації та зовнішні загрози економічній безпеці країни. В умовах, коли завершується формування глобального ринку, різноманітні кризові явища також стають спільними. Кожна країна прагне захиститися від світових криз, і це стає мотивом для ізоляції. Крім того, глобальний ринок припускає втрату певного національного суверенітету, на що, як правило, не йдуть країни з авторитарним стилем правління. І, нарешті, глобалізація може сама підмивати свої основи, якщо вона призводить до зростання економічної нерівності між країнами світу. Як тільки країни починають втрачати в темпах зростання через глобалізацію, вони обирають політику протекціонізму. У підсумку, розвиток світової економіки може перетворитися на постійну зміну фаз глобалізації та контр-глобалізації.

Глобалізація світової економіки є досить багатограним поняттям, що охоплює одразу кілька вимірів: економічний, соціальний, політичний, культурний і ін. В рамках економічної глобалізації можна виділити чотири основні процеси: глобалізацію світової торгівлі, глобалізацію міжнародного руху праці, глобалізацію міжнародного руху капіталу, глобалізацію міжнародного трансферу технологій. Таким чином, економічна глобалізація має два рівні: глобалізація на рівні руху факторів виробництва, технологій, кооперації в рамках технологічних ланцюгів; глобалізація на рівні обміну результатами виробництва - товарами та послугами, призначеними для кінцевого споживання.

Також слід зазначити такий великий напрямок економічної думки, який називається школою економічної історії. Одним з яскравих її представників є О. Гершенкрон. Він стверджує, що активна державна політика може відігравати значну роль на ранніх стадіях розвитку економіки в країнах, що стикаються з провалами ринку. Це дозволяє країні, що розвивається домогтися відчутних вигід від глобалізації світової економіки та забезпечувати сталий розвиток національної економіки [4].

Вплив глобалізації на ефект від участі в міжнародному поділі праці та економічне зростання і безпеку країн світу представляє собою серйозну теоретичну проблему, оскільки не існує єдиної точки зору. Існують кілька підходів до визначення змісту й класифікації світових товарних ринків, запропоновані вітчизняними й закордонними вченими, які можна розділити на три основні групи. Прихильники однієї (А. П. Кіреєв, А. І. Михайлушкін, П. Д. Шимко, І. А. Ревінський) виходять із об'єктивності функціонування світового товарного ринку, що ототожнюється як «сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, заснованих на міжнародному поділі праці й інших факторів виробництва»[5]. Особливостями світового товарного ринку, на відміну від національного, на думку авторів, є вихід товарного виробництва за національні межі в пошуках каналів збуту своєї продукції, переміщення товарів через кордони держав, що перебувають під впливом і зовнішнього і внутрішнього попиту, оптимізація використання факторів виробництва.

Прихильники іншої точки зору (В.І. Ширай та інші) розглядають світовий ринок з позицій вимушеності залучення в процес зовнішньоторговельної діяльності національних ринків у силу об'єктивного характеру міжнародного поділу праці та інших форм економічних відносин. В.І. Ширай пропонує наступне визначення світового ринку: «... сукупність взаємозалежних і взаємодіючих один з одним національних ринків окремих держав, що беруть участь у міжнародному поділі праці, торгівлі й іншим формам економічних відносин» [6]. При цьому становлення й формування світового ринку розглядається вторинним проявом взаємозалежних і взаємодіючих один з одним національних ринків окремих держав.

У сучасних умовах поглиблення процесів інтернаціоналізації й глобалізації, вихід на світовий ринок й участь у світовій торгівлі, на нашу думку, повинен розглядатися країнами як об'єктивна необхідність, без якої економіка жодної країни не може повноцінно розвиватися. У зв'язку з цим доцільно погодитись з думкою про оздоровлюючу роль світового ринку, розвитку торгівлі на основі ринкового принципу, вираженого в співвідношенні показників - попиту, пропозиції й ціни, через аналіз яких країни одержують інформацію про конкурентоздатність своєї продукції й реалізують свої конкурентні переваги на зовнішніх ринках. На увагу, на наш погляд, заслуговує робота В. Полякова «Світовий ринок: питання прогнозування», де автор визначає світовий товарний ринок як «...історично сформовану, що постійно розвивається систему обміну товарами й послугами, засновану на міжнародному подолу праці й міжнародних торгово-економічних, валютно-фінансових і кредитних відносинах» [7]. Неможливо не погодитися з автором в тому, що світовий ринок має високу чутливість: він реагує на всі зміни, що відбуваються у світовій економіці й політиці.

**Висновок.** Сучасний світовий ринок під впливом процесів глобалізації здобуває, на наш погляд, нові риси, характерні для сучасного етапу розвитку світової економіки та досягнення економічної безпеки країни, які виражаються в наступному:

1) підвищується чутливість показників кон'юнктури світового ринку до змін, що роблять на них вплив все більшої кількості факторів, що обумовлено поширенням застосування досягнень науково-технічного прогресу (НТП) у глобальному масштабі;

2) збільшується роль країн, що розвиваються, на світових сировинних, а також на ринках готової продукції: економічний ріст в азіатських країнах, насамперед, у Китаєві й Індії, вплинув на кон'юнктуру основних сировинних і товарних ринків;

3) зростає роль транснаціональних корпорацій у регулюванні світових сировинних і товарних ринків;

4) посилюється регулююча функція міжнародних торговельних організацій, насамперед, Всесвітньої торговельної організації.

Отже, світовий ринок має високу чутливість: він реагує на всі зміни, що відбуваються у світовій економіці й політиці. Процеси глобалізації об'єктивно впливають як на світові товарні і сировинні ринки та розвиток економіки у цілому, так і на рівень економічної безпеки країни. Тому дослідження аспектів глобалізаційних вимірів у формуванні економічної безпеки держави дає змогу визначити фактори сталого розвитку національної економіки.

#### Список використаної літератури:

1. Левит Теодор. Глобализация рынков // Классика маркетинга: сб. работ, оказавших наибольшее влияние на маркетинг / [сост. : Б.М. Энис, М.П. Моква ; пер. с англ. Т. Виноградова и др.]. – СПб. : Питер, 2001. – 746 с.
2. Иноземцев В.Л. Вестернизация как глобализация и «глобализация» как американизация / Владислав Иноземцев // Вопросы философии. – 2004. - № 4. – с. 58-69.
3. Crafts Nicholas. Globalization and Growth: an Historical Perspective / Nicholas Crafts. // The World Economy (27) – 2004. – № 1. – pp. 45-48.
4. Gerschenkron A. Economic Backwardness in Historical Perspective. / A.Gerschenkron – Cambridge, Mass.: Belknap Press, 1962. – 528 p.
5. Киреев А. П. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства.: [учеб. Пособие для вузов]: Ч. 1 / А. П. Киреев. – М.: ИНФРА – М, 1999. – С. 30.
6. Ширай В. И. Мировая экономика и международные экономические отношения: [учеб. пособие]. / В. И. Ширай – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. – С. 42-43.
7. Поляков В. В. Мировой рынок: вопросы прогнозирования: [учеб. пособие]. / В. В. Поляков – М.: КНОРУС, 2008. – 265с.
8. Антикризисне управління економічною безпекою в умовах викликів фінансово-економічної глобалізації (державний і регіональний виміри): [монографія] / [М.А. Хвесик, А.В. Степаненко, О.М. Ральчук, Й.М. Дорош]. – Донецьк: Юго-Восток, 2010. – 324 с.

**Ключові слова:** глобалізація, економічна безпека, світовий товарний ринок.

**Ключевые слова:** глобализация, экономическая безопасность, мировой товарный рынок.

**Key words:** globalization, economic safety, the global commodity market.